

Nahajališča hladnikovke (*Hladnikia pastinacifolia*) na robu njenega območja razširjenosti

V spomin Emilu Velikonji

Igor Dakskobler, Daniel Rojšek, Elvica Velikonja

Hladnikovka (*Hladnikia pastinacifolia*) je ena izmed največjih znamenitosti rastlinstva na Slovenskem, endemit z nahajališči le na južnih in severnih obronkih Trnovskega gozda. Poleti leta 2020 sem pregledal nekatera od njih, ki so robna v zdaj znanem območju njene razširjenosti. Pri tem mi je s podatki in na terenu pomagala Elvica Velikonja, ki je soavtorica tega članka. Neodvisno od najine raziskave je Daniel Rojšek natančno pregledal hladnikovkina nahajališča v Mačjem kotu (V Čavnu, Golobnica), nad cesto, ki pelje na Predmejo, in pod njo. Tudi njega sem prosil za sodelovanje in soavtorstvo. Podajamo naša prva spoznanja, ki smo jih strnili tudi v znanstvenem članku.

Moje zanimanje za hladnikovko je bilo postopno. Z njenimi nahajališči sem se prvič spoznal pri preučevanju naravnih gozdov črnega bora (*Fraxino orni-Pinetum nigrae*) v Govcih nad Trebušo. Te raziskave sem začel jeseni leta 1996 in jih kasneje razširil tudi na popise bukovja z dlakavim slečem, združb skalnih razpok in kamnitih travnišč, kar je trajalo do približno leta 2003. Takrat smo na Biološkem inštitutu ZRC SAZU prevzeli nalogo o evropsko varstveno pomembnih vrstah v Sloveniji v povezavi z omrežjem *Natura 2000* in eno leto kasneje izdali tudi knjigo. V elaboratu sem bil še soavtor obravnave hladnikovke, pri čemer sem opisal njena nahajališča in rastišča pod Zelenim robom in Poldanovcem, v knjigi (Čušin in sod., 2004) pa je njen urednik želel pri tej vrsti biti edini avtor in je moja spoznanja le povzel, večino prostora pa namenil nahajališčem na južnem robu Trnovskega gozda od Predmeje do Kuclja.

V poletnih mesecih leta 2020 sem se podal na Malo goro, kjer sem iskal nahajališča mečkov (*Gladiolus* sp.), in pozneje tudi na Kucelj. Od tam sem se oziral proti Velikemu robu in nanj povzpel iz trnovske smeri, torej iz Krnice. Zanimati so me začeli natančni podatki o tukajšnjih nahajališčih hladnikovke. Boško Čušin (2004) je zapisal, da raste med Predmejo in Kucljem, v območju, ki ga s skupnim imenom imenujejo Čaven, ne pa tudi na vzpetini, ki se imenuje Čaven in je tri kilometre zahodno od Kuclja. Elvica Velikonja (2007: 12; 2012: 148) tukajšnjo razširjenost zapiše takole: »vedenje o nahajališčih hladnikovke se je s Čavna in Male gore širilo v Krnico, na Kucelj in Predmejo,« in dopiše novo nahajališče na Šniku, ki ga je našla leta 2002 in je opisano tudi v naši knjigi iz leta 2004. Med nahajališči, ki jih omenja, je torej eno več kot pri Čušinu, in to Krnica. Od kje ta navedba? Tone Wraber (1990: 110) je hladnikovkina nahajališča na južnem robu Trnovskega gozda označil takole: med Malo goro in Selovcem, leto prej v znamenitem rdečem seznamu (T. Wraber, Skoberne, 1989: 181) pa natančneje: 0048/2 Selovec-Krnica (1941), objava Cohrs (1953-54), avtor podatka je C. Zirnich. Dobesedno pa je Zirnichov podatek naslednji: *zwischen Selouce und Karnica* (Cohrs, 1954: 113), torej med Selovcem in Krnico. Zirnich jo je tam nabral dvakrat, 25. julija leta 1941 in 17. julija leta 1947. Še starejši vir je sicer Franc Krašan (1863: 390), ki pa Krnice ne omenja in je pri njem nahajališče napisano takole: *am Rücken des Geb. von Čaven oberhalb H. Kreuz*, kar bi prevedli: na grebenih pogorja Čaven nad Sv. Križem (zdaj Vipavski Križ).

*Veliki rob
s Kuclja,
vzhodna
pobočja,
kjer raste
hladnikovka.*

*Foto: Igor
Dakskobler.*

Med Selovcem in Krnico je vzpetina Veliki rob (tudi Sončni školj, 1.237 metra) in na njem hladnikovka nedvomno uspeva in sem njena tamkajšnja rastišča tudi popisal. Raste na precej krajih v skalovju in zelo kamnitih travščih na (jugo)vzhodnih vršnih pobočjih, tudi ob planinski poti in v ruševju (ki skoraj gotovo ni naravno) na severni strani tega vrha.

Na Velikem robu sta Elvica in Emil Velikonja hladnikovko opazila že leta 2005, a Elvica te vzpetine v članku in knjigi ni izrecno navedla (temveč zgolj Krnico). Sam sem potem šel še na Selovec, kjer hladnikovke nisem našel, in tudi na koto 1.215 metrov, ki je približno na sredini med Velikim robom in Čavnom (kota 1.185 metrov), a nekoliko bližje slednjemu. Ta kota je

*Hladnikov-
ka pod Veli-
kim robom.*

*Foto: Igor
Dakskobler.*

Kota 1.215 metrov, med Velikim Robom in Čavnom, nasad črnega bora.

Foto: Igor Dakskobler.

Kamnita griža pod koto 1.215 metrov, rastišče hladnikovke. Foto: Igor Dakskobler.

porasla z gozdom črnega bora (ki je tu nasajen in subspontan), vendar so na obojni strani večje naravne vrzeli, kamnite griže, z gozdom neporasla ali manj porasla skalnata območja. Na vsaj petih krajih tudi tam raste hladnikovka.

Od vrha Čavna (kota 1.185 metrov) so ta nahajališča oddaljena približno 250 metrov v smeri proti severovzhodu. Hladnikovkina nahajališča so torej tako na Čavnju v smislu, kot ga razumejo na Predmeji – pogorje med Malo goro in Kuceljem, kot tudi pri vzpetini Čaven (kota

1.185 metrov) nad Krnico. Celotni razpon njenih nahajališč v smeri vzhod-zahod je: Šunik na Predmeji-Mačji kot (V Čavnju, Golobnica)-Črna skala (Črni školj)-Na Bevrca pod Malim Modrasovcem-Platne-Mala gora-Kucelj-Vrata (tudi Ušja vrata, blizu njih, v smeri proti Avški gmajni, raste v kamnitih grmiščih navadnega brina in rušja)-Veliki rob (Sončni školj)-Čaven nad Krnico, višinski razpon pa od približno 700 metrov: Mačji kot (do zdaj najnižje znano nahajališče, ki ga je odkril Daniel Rojšek), do

Hladnikovka pod koto 1.215 metrov pri Čavnu.

Foto: Igor Dakskobler.

Opušeni peskokop, Platne pod Predmejo, drugotno nahajališče hladnikovke.

Foto: Igor Dakskobler.

približno 1.250 metrov: Na Bevrci pod Malim Modrasovcem. Domnevati smemo, da je Zirnichovo nahajališče med Selovcem in Krnico najbrž Veliki rob, lahko pa bi bil tudi njegov zahodni sosed, kota 1.215 metrov pri Čavnu. Vsekakor je območje razširjenosti hladnikovke na južnem robu Trnovskega gozda nekoliko večje, kot smo ga opisovali do zdaj (Čušin, 2004). Kakšna pa je njena številčnost in vitalnost? Zagotovo zadovoljiva na večini nahajališč. To velja za Čaven nad Krnico (oziroma koto 1.215

metrov). Tam sem opazil skupno več kot 60 primerkov. Podobno lahko o velikem številu primerkov poročamo za Veliki rob, enako za Malo goro in skalovje in melišča pod njo in za skalovje in grušč pod Malim Modrasovcem. Nahajališče na Platnah (približno 760 do 780 metrov nadmorske višine) na opuščnem peskokopu nad cesto na Predmejo je drugotno. Tam se hladnikovka pojavlja na več krajih na grušču, ki se zarašča s črnim borom in vrbami, v združbi s sršico (*Achnatherum calamagrostis*)

V žlebu nad cesto Lokavec-Predmeja, Golobnica v Mačjem kotu, uspeva hladnikovka na gručcu, tudi v senci grmičastih vrh (Salix spp.) in v skalnih razpokah, navadno med šopi trav.

Foto: Daniel Rojšek.

in snežnobelim repuhom (*Petasites paradoxus*). Bogata je tudi populacija ob cesti Lokavec-Predmeja, nad njo in pod njo. Tam so cestarji zavarovali promet pred padajočim kamenjem z mrežami in ograjami. Najštevilčnejše nahajališče tik ob cesti so Daniel Rojšek in njegovi sodelavci z Zavoda za varstvo narave uspeli izločiti iz prekritja že med načrtovanjem, dela pa

pogosto spremljali. Posegi (padci podrtih dreves, vrtanje in čiščenje usedlin) številnim rastlinam večinoma niso škodovali. Daniel Rojšek in delovodja Blaž Belhar sta jeseni leta 2020 podrobno raziskala nahajališča v Golobnici, v žlebu pod mostom in nad njim, ter določila njihovo spodnjo mejo (na nadmorski višini 705 metrov) in zgornjo mejo (925 metrov nadmor-

Mogoča nahajališča hladnikovke na Robu pod Predmejo.

Foto: Igor Dakskobler.

*Kamnito travišče
pod Kucljem,
rastišče hladnikovke.*

*Foto: Igor
Dakskobler.*

ske višine). Ob žlebu hladnikovka raste tudi v vrzelastih sestojih črnega bora. Daniel Rojšek je o tej raziskavi pripravil poročilo, ki ga bo razširil v članek.

Določen, a najbrž zelo majhen vpliv na uspevanje hladnikovke ima lahko človek ob planinskih poteh (na primer ob Srednječavenski poti, na Velikem robu in Kuclju), ponekod tudi zaraščanje s črnim borom. Na Kuclju, ne sicer povsem na vrhu hriba, in pod njim, na Avški

gmajni, je prisotna paša. Kljub temu smo na njegovih osojnih pobočij poleti leta 2021 opazili precej hladnikovkinih rozet ali celo cvetočih primerkov, in to pod stezico, ki prečka pobočje, in nad njo. Sklepamo, da ji paša v zdajšnjem obsegu najbrž ne škodi, saj je tudi Elvica Velikonja poleti leta 2012 ugotovila podobno številčnost. Pašnik je tudi na Šuniku. To najbolj vzhodno nahajališče je resno ogroženo tudi zaradi zelo majhnega števila primerkov, ki tam še rastejo.

*Hladnikovka
(*Hladnikia
pastinacifolia*) na
Kučlju. Foto: Elvica
Velikonja.*

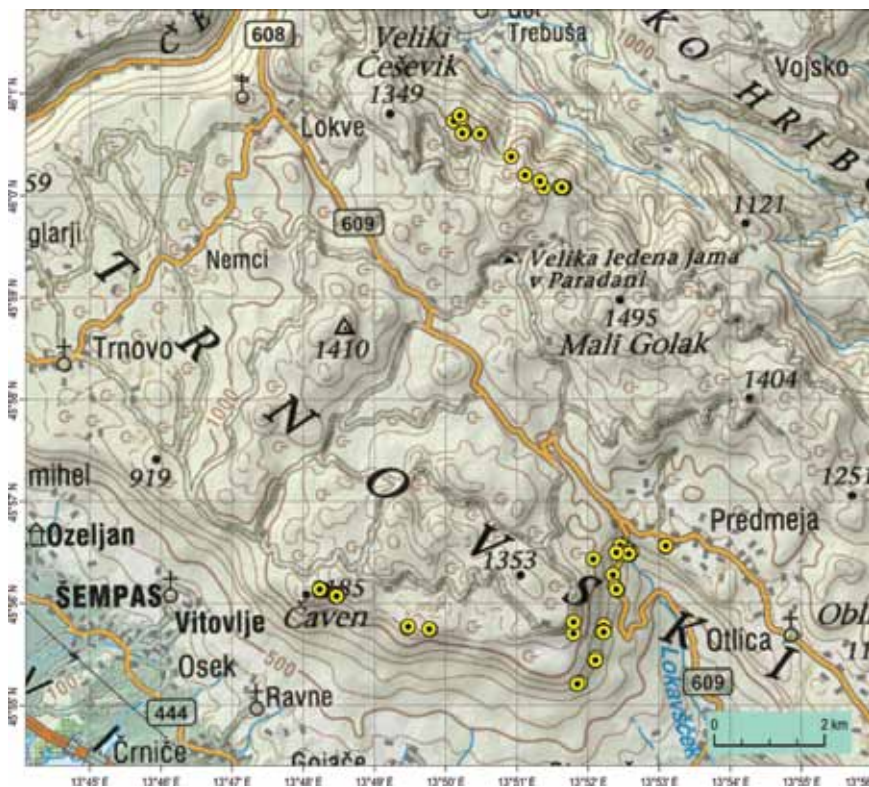
Kamnita pregrada (grubla) na Šuniku, rastišče hladnikovke. Foto: Igor Dakskobler.

Na kamniti pregradi (grubli) na pašniku smo poleti leta 2020 opazili le še nekaj rastlin. Številčnost rastlin je bila ob času najdbe precej večja. Šajna in sodelavci (2012) so v letih 2004 in 2005 tamkajšnjo velikost populacije ocenili na sto primerkov. Vzrok za njeno zmanjšanje ni toliko paša kot domnevno izkopavanje rastlin. Vendar ta travnik oziroma pašnik ni najbolj značilno rastišče tega endemita – to so predvsem melišča (*Festuco carniolicae-Drypidetum jacquiniana*, *Stipetum calamagrostis*), skalovje

(*Phyteumato columnae-Potentilletum caulescentis*) in kamnita travišča (*Genisto holopetalae-Caricetum mucronatae*, *Genisto sericeae-Seslerietum kalnikensis*, *Primulo auriculae-Seslerietum kalnikensis*), zato je mogoče, da je nahajališče na Šuniku drugotno in se je morda rastlina tja priselila s skalnatih območji pod robom planote. Kolikor smo jih do zdaj pregledovali, je tam nismo našli. Lahko pa je hladnikovka, tako razmišlja Elvica, na Šunik prišla tudi s pobočij Čavna. Predmeščani so namreč pred drugo sve-

Hladnikovka na Šuniku, od pred dvema desetletjema številčne populacije so ostali redki primerki. Foto: Igor Dakskobler.

Nahajališča hladnikovke (*Hladnikia pastinacifolia*) na južnem in severnem robu Trnovskega gozda. Zemljevid je pripravil Iztok Sajko.

tojni vojno in tudi še po njej tam kosili in seno spravljali domov. Seno je bilo na seniku, nato v hlevu. Gnoj so vozili na njive in tudi živina se je pasla po gmajnah. Ko so jih čistili, so pograbljeno odlagali na gruble.

Kako pa je z nahajališči na severnem robu planote? V literaturi poleg navedb Zelenega roba in Poldanovca (vsa so v kvadrantu 9949/3) večinoma ne najdemo drugih nahajališč. Izjema so tri objave: Peterlin in sodelavci (1985: 66), Praprotnik (1987: 64) in Jogan in sodelavci (2001: 198), kjer je v kartah območij razširjenosti označen tudi kvadrant 9948/4. To je območje severozahodno od Poldanovca, pod Velikim Češevikom in Stanovim robom. Avtor karte območij razširjenosti v prvih dveh objavah (iz let 1985 in 1987) je bil Tone Wraber (in tudi Jogan in sodelavci, 2001, se sklicujejo nanju), ki pa tega kvadranta v rdečem seznamu (T. Wraber, Skoberne, 1989) ni več upošteval. Dejansko zanj v dosedanjih objavah ni nobene

podlage in tudi moji dosednji pregledi, zadnje sem opravili v letu 2020, ko sem raziskal dele skalovja pod Velikim Češevikom in Stanovim robom, so bili neuspešni. Dejstvo pa je, da je ta predel zelo obsežen in veliko je rastišč, ki so podobna tistim pod Poldanovcem. Za zdaj pa tega kvadranta pri območju razširjenosti hladnikovke ne moremo upoštevati. Nahajališča pod Poldanovcem in Zelenim robom in nad njima so na nadmorski višini od 1.020 metrov do 1.330 metrov, v črnem borovju (*Fraxino orni-Pinetum nigrae*), ruševju (*Rhodothamno-Pinetum mugo*), kamnitih traviščih (*Primulo carniolicae-Caricetum firmae*, *Saxifrago squarrosae-Craicetum mucronatae*), v skalnih razpokah (*Primulo carniolicae-Potentilletum clusianae*, *Potentillo clusianae-Campanuletum zoysii*) in redko v vlažnem grušču (*Astrantio carniolicae-Adenostyletum glabrae*). Človekovih vplivov na nahajališčih skoraj ni, z izjemo morda bolj obiskanega Poldanovca. Obseg populacije pa

je zaradi težavnega in še ne dovolj preglednega terena težko natančneje oceniti, vsekakor hladnikovka v tem delu Trnovskega gozda ni ogrožena in na njeno razširjenost vplivajo predvsem naravni dejavniki.

Hladnikovka je izrazito prilagodljiva in nezahtevna vrsta. Zna si poiskati nova rastišča in razen krajevno, na posameznih nahajališčih, ni ogrožena in ji človek za zdaj ne more bistveno škodovati. Sama po sebi se pojavlja primerjava z drugim našim znamenitim endemitom, kranjskim jegličem (*Primula carniolica*). Deloma sta si podobna po rastiščih, imata tudi del skupnega območja razširjenosti (v Govcih nad Trebušo). Sam imam v podatkovni bazi *FloVegSi* 19 popisov, kjer uspevata skupaj v kamnitih traviščih in v združbah skalnih razpok. A so med njima vseeno razlike. Kranjski jeglič uspeva na nadmorski višini od 200 metrov do 1.460 metrov, torej tudi na Golakih, kjer hladnikovke ne poznamo, in tudi v dolinskih grapah (na primer ob Trebušici), medtem ko hladnikovka le v gorskem pasu (700 metrov do 1.330 metrov). Obe vrsti dobimo v kamnitih svetlih črnboborovih sestojih, v kamnitih traviščih, skalnih razpokah in na meliščih, s tem da je na slednjih kranjski jeglič bistveno redkejši. On je bolj vlagoljuben, hladnikovka pa bolj svetloljubna. Obema najbolj ustrežata dolomit in dolomitni apnenec. Nobena od njiju ne uspeva v Julijskih Alpah, kjer bi bilo zanj precej primernih rastišč. Kranjski jeglič ima nahajališča čisto na njihovem južnem robu, v grapah pod Kojco in na robu Šentviške planote, njegovo najbolj jugozahodno nahajališče v Trnovskem gozdu pa je pri Selovcu (Cohrs, 1954: 117). Morda je območje razširjenosti hladnikovke nekoliko večje, kot ga poznamo zdaj. Njena rastišča so namreč tudi težko dostopna ostenja, ki jih botaniki še nismo pregledali. A tudi v znanem območju razširjenosti ima dobre možnosti, da se v njem ohrani in najbrž, tako kot kranjski jeglič, preživi Slovence.

Zahvala

Pri pripravi tega članka so nam na terenu ali s podatki pomagali pokojni Emil Velikonja, Blaž

Belhar, dr. Branko Vreš, mag. Gabrijel Seljak, Marija Skok, prof. dr. Andrej Martinčič in dr. Nada Praprotnik. Zemljevid je za tisk pripravil Iztok Sajko. Vsem iskrena hvala.

Literatura:

- Cohrs, A., 1954: *Beiträge zur Flora des nordadriatischen Küstenlandes. Feddes Repertorium*, 56 (2): 97–143.
- Čušin, B., 2004: *Hladnikia pastinacifolia* Rchb. – *rebrinčevolistna hladnikija, hladnikovka*. V: Čušin, B., in sod.: *Natura 2000 v Sloveniji. Rastline*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 107–113.
- Čušin, B., Babij, V., Bačić, T., Dakskobler, I., Frajman, B., Jogan, N., Kaligarič, M., Praprotnik, N., Seliškar, A., Skoberne, P., Surina, B., Škornik, S., Vreš, B., 2004: *Natura 2000 v Sloveniji. Rastline*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 172 str.
- Jogan, N., Bačić, T., Frajman, B., Leskovar, I., Naglič, D., Podobnik, A., Rozman, B., Strgulc – Krajsšek, S., Trčak, B., 2001: *Gradivo za Atlas flore Slovenije*.
- Miklavž na Dravskem polju: *Center za kartografijo favne in flore*, 443 str.
- Krašan, F., 1863: *Beiträge zur Flora der Umgebung von Görz. Österreichische botanische Zeitschrift*, 13 (12): 385–396.
- Peterlin, S., Skoberne, P., Wraber, 1985: *Na poti k botanični »Rdeči knjigi« za Slovenijo. Biološki vestnik*, 33 (2): 61–72.
- Praprotnik, N., 1987: *Ilirski florni element v Sloveniji. Doktorska disertacija. Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani*, 234 str.
- Rojšek, D., 2020: *Poročilo o novem nahajališču rebrinčevolistne hladnikovke (Hladnikia pastinacifolia) v čavenskem žlebu Matjega kota. Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, Območna enota Nova Gorica*, 3 str.
- Seliškar, T., Vreš, B., Seliškar, A., 2003: *FloVegSi 2.0. Računalniški program za urejanje in analizo bioloških podatkov*. Ljubljana: Biološki inštitut ZRC SAZU.
- Šajna, N., Kavarič, T., Šuštar – Vozlič, J., Kaligarič, M., 2012: *Population genetics of the narrow endemic Hladnikia pastinacifolia Rchb. (Apiaceae) indicates survival in situ during the pleistocene. Acta Biologica Cracoviensia*, 54 (1): 1–13.
- Velikonja, E., 2007: *Hladnikovka (Hladnikia pastinacifolia)*. *Gora (Predmeja)*, 11, (36): 11–13.
- Velikonja, E., 2012: *Rastejo pri nas. Rastline Trnovskega gozda. Predmeja: Samozaložba*, 252 str.
- Wraber, T., 1990: *Sto znamenitih rastlin na Slovenskem*. Ljubljana: Prešernova družba, 239 str.
- Wraber, T., Skoberne, P., 1989: *Rdeči seznam ogroženih praprotnic in semenk SR Slovenije. Varstvo narave (Ljubljana)*, 14–15: 1–429.